

## FUTBOL AKADEMİLERİ VE AFRİKA FUTBOL EMEĞİNİN AVRUPA'YA GÖÇÜ<sup>1</sup>

Paul Darby-Gerard Akindes-Matthew Kirwin

Çeviren: Fuat Man<sup>2</sup>

Son 10 yıldır Afrikalı futbolcuların Avrupa'ya olan göçlerindeki dramatik artış, bu süreci sürekli neokolonyal sömürü terimleriyle açıklayan popüler bir söyleme neden olmuştur. Örneğin, Aralık 2003'te dünya futbolunu yöneten 'the federation internationale de football association' (FIFA)'nın başkanı Sepp Blatter, Afrikalı oyuncuların ticaretinden en fazla yararlanan Avrupa kulüplerinin, 'geçmiş miras ve kültürü umursamayan ancak gelişmekte olan dünyanın en iyi oyuncularını gasp eden ve çalan neokolonyalistler' gibi davranışlarını belirtip bu kulüplerin genç Afrikalıları seçmelerini 'adilik değilse bile sağlıksız' olarak niteledi (Bradley, 2003). Afrikalı oyuncuların Avrupa'ya göçleri ile ilgili bazı temel akademik araştırmaların değerlendirmeleri çok az abartıya dayansa da bu çalışmalar Blatter'in düşüncelerini geniş bir biçimde paylaşmaktadırlar (Bale, 2004; Darby, 2000, 2002, 2006; Lanfranchi & Taylor, 2001; Poli, 2002, 2006). Bu araştırmalar ayrıntılı bir biçimde, Avrupa futbol kulüplerinin Afrikalı yetenekli oyuncuları seçme süreçlerinin, kaynak kullanımı, geliştirme ve hammadde ihracını içeren neokolonyal sömürünün bir çeşidi olarak değerlendirilebileceğini, bu örnekte ise Avrupa merkezindeki zengin nesiller ve tüketim için Afrikalı futbol yeteneklerinin bulunduğunu ve bu sürecin ise yoksul Afrika *periferisinde* gerçekleştiğini öne sürmektedirler.

---

<sup>1</sup> Makalenin orijinal künyesi: Darby, Paul, Gerard Akindes and Matthew Kirwin (2007). *Football Academies and the Migration of African Football Labor to Europe*, **Journal of Sport and Social Issues**, Vol. 31 (2)

<sup>2</sup> Yrd. Doç. Dr., Sakarka Üniversitesi, İKY Bölümü

Neokolnyalizm ve futbol emek göçü arasındaki benzerliği ileri sürmenin ötesinde ortaya çıkmakta olan bu literatür belirli bir biçimde küreselleşmenin iktisadi açıklamalarının kullanılabilirliğini, özellikle Afrika futbol kanalının açıklanmasında bir çerçeve olarak bağımlılık paradigması ve dünya sistemi teorisini incelemektedir (Darby, 1997, 2000, 2002, 2006). Bu yaklaşımlar spordaki emek göçünün dinamiklerini analiz etmede kullanılan araçlar olarak gerçekten farklı bir alanda kullanılmaktadır (Arbena, 1994; Bale & Sang, 1996; Bale & Maguire, 1994; Klein, 1991; Magee & Sugden, 2002; Maguire, 2004; McGovern, 2002). İktisatçı Andre Gunder Frank'ın (1969) çalışması, özellikle azgelişmişliğin bağımlılık teorisi, Afrikalı oyuncuların Avrupa'ya geçişlerini kavramsallaştırmada oldukça faydalı destekler sağlamıştır. Frank'ın tezinin temel düşüncesi, sanayileşmiş Batı uluslarının sürdürülen ticaretin koşullarını büyük ölçüde dikte ederek küresel kapitalist sisteme hükmetmeleri temeline dayanmaktadır. Sonuç olarak bu uluslar, küresel ekonominin periferisindeki azgelişmiş ülkeler yoluyla gelişmekte ve zenginleşmektedirler. Bu durum birçok yönden Avrupa kulüplerinin Afrikalı futbol yeteneklerini elde etme süreçlerinin doğasını göstermektedir. Bu kulüpler mali açıdan Afrikalı kulüplerden açık bir biçimde daha güçlü durumdadırlar ve bu güçlü ekonomik konumlarını, futbol emeğinin yönetildiği ticaretin koşullarını belirlemede kullanmaktadırlar. Detayları bu çalışmada kısaca incelenecek olan durumun göstereceği gibi, Afrika'nın yetenekli oyuncuları ihraç eden temel bölgelerindeki futbolun mali durumundaki belirsizliklerden dolayı, buradaki kulüpler kendilerini bu ticarete bağımlı bir konumda bulmaktalar. Bu durum ise Avrupa çıkarlarına göre düzenlenen kural ve koşullar üzerinde Afrika futbolunun etkisiz kalmasını ve az gelişmiş olmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu makale, 1990'dan beri Afrikalı oyuncuların yükselen ticaretinin temel özelliklerinden birisi olan Afrika'da futbol akademilerinin kurulmasını inceleyerek, buradaki seçkin futbol yeteneklerinin Avrupa'ya yönelmeleri konusunda ortaya çıkmakta olan çalışmalar yığına dayanmaktadır. Burada vurgu, özellikle bu akademilerin bir tipolojisinin kurulması ve bunların Afrikalı futbolcuların ihraçlarını kolaylaştırmalarındaki rollerinin büyüklüğü üzerinde olacaktır. Yazarlar, tipolojiler kurma ve kullanmadaki sosyolojik kısıtların farkında olmalarına rağmen buradaki tipolojinin, yazarlar tarafından ilerleyen zamanlarda uygulamaya dayalı çalışmaların konumlandırılmasında yardımcı olacak, Maguire'den (2004: 480) ödünç bir deyimle, 'bir başlangıç semptomu'nu temsil ettiğine inanmaktadırlar. Ağustos

2003'te Burkina Faso'nun Ouagadougou ve Aralık 2005'te Fildişi Sahili'nin Sol Beni şehirlerinde gerçekleştirilen futbol akademileri üzerindeki iki dönemlik etnografik alan çalışmaları, ampirik detaylara eklenmişse de burada sunulan tipolojilerin kurulmasında kullanılan veriler büyük ölçüde ikinci el verilerdir. Afrikalı futbolcuların Avrupa'ya göçme kanalları olarak futbol akademilerinin gelişimlerine değinmeden önce geniş çaplı tartışmalarla başlamak yerinde olacaktır.

### **KOLONYAL KAYNAKTAN NEOKOLONYAL METAYA: TARİH, COĞRAFYA, EKONOMİYE AFRİKALI OYUNCULARIN GÖÇLERİNİN AVRUPA'YA ETKİSİ**

Afrikalı oyuncuların Avrupalı kulüplerce alınmaları kolonyal döneme kadar geri gider. Afrika'da emperyal amaçlarla bulunan bu ülkelerin futbol kulüplerinin Afrikalı yetenek göçünden yararlanan temel kurumlardan olmaları şaşırtıcı olamamalıdır. Bu durum özellikle hem liglerinde hem de milli takımlarında Afrika doğumlu oyuncuları kullanan Fransa (Darby, 2000; Lanfranchi ve Taylor 2001; Murray 1995) ve Portekiz (Darby 2006) için geçerli olmuştur. Afrika'da kolonyal idarenin çökmesi bu süreci oldukça sınırlı düzeyde etkilemiştir ve 1970'lere kadar Afrikalı futbol yeteneklerinin Fransa ve Belçika'ya düzenli akışları devam etmiştir (Broere ve van der Drift 1997). Hatta 1980'lerin başlarından itibaren Afrikalı oyuncular Avrupa sınırlarını daha büyük çaplı göçlerle geçmeye başladılar. Bu süreç özellikle 1990'larda hızlandı ve 1990'ların ortalarında Avrupa'da birinci ve ikinci liglerde yaklaşık 350 Afrikalı oyuncu oynamaktaydı. Yeni bin yılın başlamasıyla bu sayı yüzde 100'ün üzerinde bir artış gerçekleştirdi (Ricci 2000) ve bin yılın başından beridir de artış devam etmektedir (Ward ve Darby 2006).

Afrikalı oyuncuların Avrupa'ya akışlarının temelini belirleyen kalıplar düşünüldüğünde kolonyal ve neokolonyal bağlantılar oldukça açıktır. Daha önce de belirtildiği gibi bir takım Avrupalı kolonyal güçler 1960'ların başlarına kadar kendi Afrika kolonilerinden gelen futbol yeteneklerinden büyük ölçüde istifade etmişlerdi. 1960'lardan beri kolonyal tarih, Afrika ile Afrikalı göçmen futbolcuların temel hedefleri arasında yer alan Fransa, Belçika, Portekiz ve İngiltere'nin de içinde bulunduğu (Darby 2000) Avrupa futbolu arasındaki göçün akış, kalıp ve yönünü belirlemede etkili olmaya devam etmektedir. Göçün bu neokolonyal yapısına paralel ilerlemek, oldukça dağınık olmakta ve görünüşe göre Afrikalı oyuncuların Avrupa ve ötelere boyun-

ca çok sayıda farklı lige doğru olan rastgele hareketleri anlamına gelmektedir. Örneğin 2002'deki Afrika Uluslar Kupası'nda turları geçen 16 takım, Afrika dışındaki 26 farklı ligde oynayan oyuncular bulundurmaktaydı (Boniface 2001). Bu durum, Afrikalı oyuncuların geldikleri ülke dağılımlarına bakıldığında bu ülkelerden birçoğunun Avrupa ile kolonyal bağının olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bundan dolayı kolonyal ve neokolonyal bağlantılar, 1990'ların başından beri sadece katlanarak hızlanmakla kalmayan aynı zamanda Afrika futbol göçü tarihinde daha önce hiç görülmemiş özellikler sergileyen karmaşık bir sürecin ancak kısmi bir açıklamasını sunmaktadır. Bundan dolayı Avrupa ve Afrika arasındaki futbol göçünün tam bir açıklaması ayrıca dünya futbolunun politik ekonomisi başta olmak üzere pek çok faktörü de hesaba katmak zorundadır.

Şüphesiz 1980'lerin ortalarından beri uluslararası arenadaki Afrika milli takımlarının büyüyen görünüş ve konumları, Afrikalıların Avrupa oyunlarına artan geçişlerindeki en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Bu gelişme, Brezilyalı Joao Havelange'nin 1974 yılında FIFA başkanı seçilmesi ve o zamana kadar örgüt tarafından görmezlikten gelinen bu bölgelerde futbolun gelişmesi için gösterdiği çabalarla yakından ilgilidir (Darby 2002). Bu durumun bir sonucu, Havelange FIFA'sının sırasıyla 1977 ve 1985 yıllarında başlattığı dünya 20 yaş altı ve 17 yaş altı şampiyonlarında Afrika takımlarının gösterdiği mükemmel performansın yanı sıra Dünya Kupası Finalleri'nde Afrika takımlarının yükselen görünürlükleri ve aldıkları iyi sonuçlar oldu. Bu gelişmeler ortaya çıkmakta olan Afrika yetenekleri potansiyelini Avrupa kulüpleri için etkili bir biçimde vitrine çıkarmış oldu ve Avrupa'da Afrikalı futbolculara olan "talebin" doğmasında yardımcı oldu (Darby 2000).

Bu göç denkleminin "arz" tarafını yükselten özel koşullar, hiç kuşku yok ki Avrupa kulüplerinin ekonomik sağlamlığına karşılık Afrika futbol politik ekonomisinin kırılğanlığından kaynaklanmaktadır. Özellikle İngiltere, Almanya, İspanya, İtalya ve Fransa olmak üzere Avrupa'nın üst düzey liglerinde bulunan ve büyük ölçüde UEFA Şampiyonlar Ligi'nden toplanan gelirler ile medya haklarının satılmasından elde edilen gelirlere dayanan kulüpler, en azından Afrika futbol dünyasının hiçbir yerinde bulunmayan ücretler teklif edecek konumdadırlar (King 2003; Poli 2006). Bu durum Avrupa futbolunun çekiciliğini anlatmaktadır ancak Afrikalı oyuncular için Avrupa "cazibesi"ni karşı konulamaz yapan ve yapmaya devam eden Afrika futboluyla ilgili olan şey nedir? Bu sorunun cevabı, Afrika'nın oyuncu ihraç eden

iki temel “bölgesi”nin (Kuzey Afrika ve Kıtanın Sahra altı batısındaki kıyı ülkeleri) iktisadi ve idari anlayışında bulunabilir.

Özellikle Fas, Tunus ve Mısır olmak üzere Kuzey Afrika bölgelerinde, oyuncularını en azından kariyerlerinin ilk yıllarında ülkelerinde kalmalarını teşvik eden profesyonellik alanları bulunmaktadır. Mısır’ın Al Alhy ve Tunus’un Esperance kulüpleri gibi bazı kulüpler yavaş yavaş profesyonel kuruluşlar oluştururken, Mısır’daki Arap girişimciler örneğindeki gibiler ise sadece kendi yetenekli oyuncularını değil aynı zamanda diğer Afrika ülkelerinden oyuncuları da uzun süre ellerinde tutmalarına imkân veren şirketleşme tabanlı yatırımlara dayanmaktadırlar (Guedset 2002). Kuzey Afrika’da profesyonelleşmenin bu farklı düzeylerine rağmen buradaki kulüpler, futbolculara verilen ücretler konusunda Avrupa’nın üst seviye kulüpleri dışındaki kulüpleriyle bile halen rekabet edebilecek düzeyde değildirler. Örneğin Tshimanga (2001), genelde Afrika’nın en zengin kulüpleri arasında kabul edilen Fas’ın iki kulübü Raja Casablanca ile Widal’in yıllık işlem bütçelerinin Fransa birinci liginde oynayan en güçsüz takımların bile ancak bütçelerinin üçte biri kadar olduğunu göstermektedir. Bu çözümleme sürdürülecek olunursa, De Brie (2001) Kuzey Afrika’daki futbol kulüpleri ile Fransa’daki kulüpler arasındaki bu ücret açığının 20’de 1 kadar olabileceğini belirtmektedir. Bu açık istatistikler, önemli büyüklükteki Kuzey Afrikalının Avrupa ve ötelindeki profesyonel liglere göç etmelerinin temel nedenlerinden birini açıklamaktadır. Gerçekten de bu finansal farklılıklar ve bunların oluşturduğu “itici” faktör belirsiz sosyoekonomik ve siyasi iklimin yerel futbol altyapısını son derece kötü etkilediği Afrika’nın sahra altı batısındaki kıyı ülkelerinde abartı derecesinde büyütülmektedir. Bu durum, Avrupa’daki gibi Afrikalı oyunculara düzenli, garantili ücretler ve işgücünün korunmasını sağlayacak iyi örgütlenmiş profesyonel kulüpler ve ligler kurmaya yönelik herhangi bir potansiyeli engellemektedir (Darby 2002; 2005b).

Tüm bunlar, oyun oynayarak kariyer yapmak isteyen Afrikalı genç futbolcuların karşılaştıkları açık seçimi açıklamaktadır. Bu durumda altyapı, profesyonellik ya da oyuncuları kendi ülkelerinde kalmaya ikna edecek iyi bir ücret imkânının ve Avrupa takımlarının en azından Afrika standartlarına göre hayal edilemeyecek kadar iyi derecede sundukları potansiyel kazançtan uzak durmanın çok az imkânı kalmaktadır. Bu denkleme sahra altı Afrika’sı futbol idaresindeki sorunlar ve yolsuzluklar da eklenince (Darby 2002; Mahjoub 1992; Sugden ve Tomlinson 1998) Afrika’nın en yetenekli

oyuncularının çoğunun en iyi kariyer seçeneklerinin bulunduğu yeri tercih etmeleri ve emellerine ulaşma yolları aramalarının önemindeki zorluk açıklık kazanmaktadır. Bununla birlikte, Afrikalı oyuncuların göçünü kolaylaştıran oyuncu seçme sistemi ve Afrikalı futbolcular ile bir Avrupa kulübü ile sözleşme yapma arayışlarında başarısız olan birçok oyuncu için bu sürecin sonuçları futbol yöneticilerinden, liberal Avrupa basınının bazı bölümlerinden ve insan hakları aktivistlerinden gelen sert eleştirilerin konusu olmuştur. Bu eleştirilerin bir kuşbakışı özeti ise bu makalenin şimdi üzerinde duracağı konudur.

Afrika futbol yöneticileri ve hükümet yetkilileri, Afrika futbol emeğinin Avrupa'ya göçünü uzun müddet eleştirmiş ve bu sürecin düzenlenmesinde bir takım çabalarda bulunmuşlardır (Darby 2000). Daha önce anlatılan göç trendlerinin genel bir analizinin gösterdiği gibi, düzenlemelere yönelik girişimler, futbolcuları ve kulüpleri, Avrupa kulüplerinden ya da yetenek avcılarlarından gelen sözleşme ya da deneme tekliflerini kabul etmelerini engelleme konusunda başarısız olmuştur. Afrika Futbol Federasyonu (CAF – Confederation Africaine de Football) başkanı Issa Hayatou tarafından 1997 yılında başlatılan Afrika Şampiyonlar Ligi, futbolcuların bazı Afrika kulüplerinde kalmalarını teşvik etmesi gereken iktisadi güdülerin oluşturulması konusunda biraz mesafe kaydetmiştir (Alhstrom 1997; Fahmy 1997). Ancak yine de bu uygulamalar, rekabete çıkan çok az sayıdaki kulüp tarafından gerçekleştirilmiştir ve bu uygulamaların gerçekleştirdiği en iyi şey, Afrikalı oyuncuların daha kazançlı liglere olan göçlerini ancak ertelemek olmuştur. 1990'lar boyunca Afrikalı genç yeteneklerin, bunların ticaretini kişisel kazanç elde etmede bir fırsat olarak gören etik ilkeleri hiçe sayan menajerler ve spekülâtörler tarafından artan kullanım ve istismarları da Avrupa'da ciddi endişelere neden olmaya başladı (Broere ve van der Drift 1997; Darby 2000; Krushelnycky 1999). Örneğin Gana'nın 1991'de 17 yaş altı Dünya Gençler Şampiyonası'nda altın madalya kazanmasından sonra İtalyan futbol kulübü Torino, bir İtalyan aracı kurumundan üç Ganalı oyuncu ile sözleşme imzaladığında, daha sonra İtalya Futbol Federasyonu Başkanı olacak olan Antonio Matarrese "Çocukları vurguncuların eline vermek İtalya için bir utanç olmalı. Afrika'yı yağmalamamalıyız" eleştirisinde bulunmuştu (aktaran Mahjoub 1997b: 133).

Her ne kadar yüksek sömürüye dayansa da bu tedarik sözleşmesinde başarılı olan oyuncuların ötesinde (Broere ve van der Drift, 1997) Avrupa kulüpleri ile ilgili sadece oyunların yönetimi sınırları içinde değil aynı za-

manda özellikle çocuk kaçakçılığı ile ilgilenen insan hakları savunucuları arasında da ilgi uyandıran Afrikalı oyuncuların ticaretiyle bağlantılı başka bir göç seviyesi bulunmaktaydı. Örneğin 1990'ların başlarında bir baskı grubu olan Spor ve Özgürlük'ün kurucusu Paul Carlier, kulüpler ve menajerler tarafından Belçika'ya seçmelere çağırılan ve başarısız olduklarında kolayca terk edilen genç Afrikalı oyuncular lehine mücadele etmeye başladı. Bu grup, sözleşme yapmada başarılı olamayan bu gençlerden birçoğunun, onları denemelere getirenler tarafından evlerine gönderilmediğini ve bunların Belçika sokaklarında illegal göçmenler olarak terk edildiği gerçeğini açıklığa kavuşturdu. Bazı durumlarda bu göçmenler hayatta kalabilmek için çocuk fuhsuna yönelmek durumunda kaldılar (Donnelly ve Petherick 2004; Krushelnicky 1999). Belçika'daki durumun Afrikalı futbol yeteneklerinin ülkedeki kulüplere olan akınının oldukça kötü yanlarını engelleyen düzenlemenin 1999'da yasalaşmasıyla birlikte iyileşmesine rağmen, çocuk sömürsünü oluşturan şeyler Avrupa'nın Afrikalı oyuncular üzerindeki ticaretinin belirleyici özellikleri olmayı sürdürdü. Bu konudaki derin ilgi, belki de en iyi şekilde Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun genç Afrikalı oyuncuların menajerlerce satın alınarak Kuzey Avrupa ülkelerine götürülüp kulüplere teklif edilmeleri meselesinin soruşturulması için çağrıda bulunması gerçeği ile örneklendirilmiştir. 1999'da basılan BM raporu, "Afrikalı genç futbolcular üzerinden modern bir 'köle ticareti' meydana getiren etkili bir tehlike" göndermesiyle son buluyordu (aktaran Bale 2004: 240).

Her ne kadar Carlier'in baskı grubu Afrikalı oyuncuların Belçika'ya ihracındaki bir takım düzenlemelerin yapılmasında başarılı olmuş ve BM raporu bu göç sürecinin suça bulaşan kısımlarını ortadan kaldırmışsa da asıl son derece önemli olan şey Sepp Blatter'in 1990'ların sonlarında bu tartışmalara müdahil olmasıydı. Onun Afrika futbol kaynağının Avrupa'ya doğru olan kaybına dair dile getirdiği eleştiriler, söylemin ötesine geçip Eylül 2001'de yürürlüğe giren ve kulüplerin 18 yaş altındaki oyuncularla kesinlikle sözleşme yapmalarını engelleyen bir takım düzenlemelere dönüşmüştür. Ayrıca bu düzenlemeler, 12 ile 23 yaş arası oyunculara idman ve eğitim veren kulüplere, alıcı kulüplerden tazminat almalarını düzenliyordu (FIFA 2002). Bu sıkı düzenlemeler, Avrupa kulüplerinin yasal olarak 18 yaş altı Afrikalı oyuncuları kapamayacaklarını anlamaları konusunda etkili olmuş, Afrika kulüplerine ise daha önce aldıklarından çok daha yüksek düzeyde tazminat almalarını sağlamıştır ve bu durum, yetenek avcılarının sömürücü eylemlerini de dizginlemiştir. Ancak yine de bu, küçük yaştakilerin artık Afri-

kali futbolcu ticaretinde yer almadıkları anlamına gelmemektedir. Gerçekten genç yeteneklerin Afrika'daki futbol akademileri üzerinden seçilme sistemi 1990'ların başından beri hız kazanmıştır. Bu da Avrupa kulüplerinin etkili bir biçimde yeni transfer düzenlemelerinin açığını kullanmalarına imkân vermesinden dolayı, hem CAF'ı hem FIFA'yı bu kulüplerin genç Afrikalı oyuncularını elde etmeye devam etmeleri noktasında kaygılandırmaktadır.

## **AFRİKA'DAKİ FUTBOL AKADEMİLERİNİN TİPOLOJİSİ**

Çok geniş anlamda, futbol yeteneklerini oluşturmak amacıyla tasarlanmış kurumlar ya da eğitim programları olarak tanımlanabilecek olan futbol akademileri, uzun süredir Afrika futbol alanının bir özelliği olmuştur. Örneğin Sporting Lisbon, Benfica ve Porto gibi Portekiz'in önce gelen bazı kulüpleri, Portekiz ligini yetenekli oyuncular ile beslemek ve insan kaynağı sağlamak özel amacıyla geç kolonyal dönem boyunca Mozambik ve Angola'da eğitim ve antrenman tesisleri kurmuşlardır (Darby 2006). Bununla birlikte 1990'ların başından beri de bu akademilerin sayıları hızla artmıştır. Her ne kadar bazıları bu gelişmeyi Afrika futbolu için örgütlü ve düzenli bir taban gelişimi olarak görüyorsa da, başka türlü düşünenler, bu tesislerin temel amaçları konusunda kuşkucu olmuşlardır (Maradas 2001). Futbol akademilerinin kritiğini yapmadan ve bunların Afrika futbolu üzerindeki etkilerini yorumlamadan önce, kıtada bulunan farklı tip akademileri tanımlamak ve açıklamak gerekmektedir.

Afrika'daki futbol akademilerini dört kategoriye ayırmak mümkündür. İlki, Afrikalı akademilerdir. Bunlar, yüzeysel de olsa Avrupa'daki benzerleri gibi çalışan Afrika kulüpleri ve Afrika ulusal federasyonları tarafından örgütlenen ve çalıştırılan akademilerdir. İkincisi Afro-Avrupa akademileridir. Bunlar ya faaliyetteki bir akademi ile bir Avrupa kulübü arasındaki ortaklığı ya da bir Avrupa kulübünün bir Afrika kulübünü kontrol ederek ya kulübün zaten var olan genç yapısını kapsaması ya da yeni bir yapı oluşturmasına imkan veren bir düzenlemeyi içeren akademilerdir. Üçüncü tür, şirketlerce desteklenen ya da özel akademiler olarak sınıflandırılabilir. Bunlar son derece iyi yapılanmış ve genelde eski üst düzey Afrikalı futbolcular gibi özel kişiler, ulusla futbol federasyonları ya da ticari sektörün desteğiyle çalışan kurumlardır. Son tip akademiler her hangi bir yere bağlı olmayan eğreti kuruluşlardır. Bunlar oldukça plansız bir tabana dayanmakta ve son derece



kötü kadrolarla çalışan ve düzenli tesislerden yoksun yapılanmalardır. Ancak bu tipolojinin katı olmadığını ve bazı akademilerin kuruluşlarının değişik aşamalarında yukarıda bahsedilen kategorilerin bir ya da birden çok tipini içerdiğini belirtmek gerekiyor. Ayrıca belirli tip akademiler, belirli ülkelere de özgü değildirler ve Avrupa'ya futbol yetenekleri ihraç eden en büyük ihracatçı ülkelerde bu kategorilerin tümüne rastlanabilmektedir.

İlk kategoride bulunan Fildişi Sahili kulüp akademisi, ASEC (Association Sportive des Employe de Commerce) Mimosas, Afrika'da en iyi bilinen ve en başarılı akademidir. Abidjan'a yakın bir köy olan M'poutu'daki Sol Beni'de kurulmuş olan MimoSifcon akademisi, 1994 yılında Fransız Jean-Guillou ve ASEC başkanı Roger Ouegnin tarafından kurulmuştur ve sahra altı Afrika'sında kurulan ilk futbol akademilerinden birisidir. Bu akademi, 13-17 yaş arası genç oyunculara hem futbol hem de akademik eğitim sunan Avrupa'da genç oyunculara yönelik kurulmuş olan futbol akademileriyle benzer bir felsefeyi paylaşmaktadır. ASEC'in akademisi kulübün A takımına istikrarlı bir biçimde yetenekli oyuncular sağlamada oldukça başarılı olmuştur. Bunun kanıtı ise büyük ölçüde MimoSifcom'dan elde edilen oyuncularla takımın 1999'da ulusal şampiyonayı kazanması gerçeğidir. Aynı yıl ASEC, tamamıyla akademinin ilk mezunlarından oluşan bir takımla kıtalararası CAF Süper Kupası'nı kaldırdı. Abidjan'da yaygın olarak adlandırıldıkları gibi "akademisyenler" her ne kadar ASEC A takımını besleseler de en yetenekli oyuncular, genç oyuncuların idman ve eğitim giderlerini karşılamak için büyük ölçüde Avrupa takımlarına olmak üzere satılmışlardır (Marsaud 2001). Gerçekten Kolo Toure'nin Arsenal'e, Aruna Dindane'nin Anderlecht'e, Didier Zokora'nın St. Etienne'ye ve Salomon Kalou'nun Feyenoord'a satılması gibi örnekler, akademinin ekonomik anlamda varlığını sürdürmesi için hayati derece önemli olmuştur.

Kıta'da bulunan diğer Afrika kulüp ya da federasyon akademileri arasında özellikle Gana'dakiler dikkat çekicidir. Genç oyuncuların idmanları için buradaki sağlam altyapıların varlığı düşünüldüğünde Gana'nın dünya gençler düzeyindeki başarısı pek de şaşırtıcı olmamaktadır.<sup>3</sup> Gana'nın futbol doğasının temel özelliklerinden biri olan gençlerin gelişiminin koordine edilmesi konusu, ülkenin ilk başkanı Kwame Nkrumah'ın 1960'ların başlarında futbol potansiyelinin hareketlendirici etkisini fark ederek (Darby 2002) ulusal bir milli takımın gelişimi için en yetenekli ortaokul öğrencile-

---

<sup>3</sup> Gana, 1991 ve 1995 yıllarında dünya 17 yaş altı gençler şampiyonasında birinci, 1993 yılında ise 20 yaş altı Dünya Kupası'nda ikinci oldu.

rinden oluşan akademinin açılışına kadar gerilere gider (Quansah 2001). Futbol ortaokulunun ve yetenekli futbolcular konusundaki asıl kaynak olan Akademilerinin statüleri 1970'lerde düştü ve yerlerini tüm ülkede kurulan mahalli temelli enformel "Gençler" ligleri aldı. Bu yapı içinde, yetenekli genç oyuncular tipik olarak, mahalle kulüplerinden aylık 30 \$ gibi cüzi maaşlar kazandıkları ve oldukça iyi örgütlenmiş ve yoğun rekabetin olduğu bir çevrede oynama imkanının olduğu 17 yaş altı Gençler (Colts) ligine geçiş yaptılar (Kirwin 2004). Gençlerin gelişiminin bir ileri aşaması, Gana Futbol Birliği'nin (GFA) yürüttüğü programlar ya da kampların kurulmasıyla 1990'ların başlarında Gana'nın uluslararası gençler düzeyindeki başarısının sonucunda kaydedildi. Bu kamplar genç (colts) ligleri için hizmette bulunan ve 14 yaş altı ile 17 yaş altı düzeyindeki oyuncuları kapsamakta ve sonuçta Gana'nın uluslararası gençler ve A takımlarının temsili olarak görülerek yoğun antrenman faaliyetleri gerçekleştirmekteydi. Ülkenin bazı önde gelen takımları da gençlere yönelik akademiler kurmanın faydalarını fark ettiler ve özellikle Hearts of Oak bu yaklaşımdan faydalandı. Gerçekten de, takımın akademisinin kaliteli mezunlar vermesindeki başarısı, kulübün ülke düzeyindeki başarı geleneğinde bir araç oldu. Gençlerin gelişiminde bu altyapılar ve bunların 1990'ların başlarında son derece yetenekli genç oyuncuların yetiştirilmesindeki başarısı, yeni binyılın başlangıcında Gana'nın Afrika'nın yetenek ihraç eden ilk üç ülkesi arasında bulunması gerçeğini açık bir biçimde izah etmektedir (Bale 2004).<sup>4</sup> Son yıllarda Gana'nın temel futbol ihracatçılarından birisi olmasındaki bir diğer sebep, bir takım Afro-Avrupa akademilerinin kurulması olmuştur ve bu durum, bizi Afrika'daki ikinci tip futbol akademilerinin tartışmalarına getirmektedir.

1990'ların başlarından beri bir Afrika tesisi ile bir Avrupa kulübü arasındaki bir ortaklıktan oluşan futbol akademileri, Afrikalı oyuncuların Avrupa'ya göç etme süreçlerinde oldukça önemli bir rol oynamaya başladılar. Bu ortaklığın tipik iki çeşidi bulunmaktadır. İlkinde, Avrupa kulüpleri akademiler ya da eğitim merkezleri kurmakta ya da halı hazırda bulunan bu merkezlere yatırımda bulunarak bunun karşılığında da buralarda yetişen en iyi oyuncular üstünde ilk sıradaki hak sahibi olmaktadır. Gana'daki en seçkin akademi olan Feyenoord Fetteh Football Akademisi, 1999 yılında Hallanda'nın Feyenoord kulübünün yetkilileri, Gana Spor Bakanlığı ve Fettah'taki yerel kabile şefleri arasında yapılan bir anlaşmayı müteakiben

---

<sup>4</sup> 2000 yılına kadar Gana, Avrupa kulüplerinde top oynayan tüm Afrikalıların yaklaşık % 10'unu ihraç ediyordu.

açılmıştır. Feyenoord, Afrika'da muhtemel bir akademi için uygun bir yer ararken, sürekli ham yetenekler akışı sağlayacak bir kuruluş tesis edebilecek, siyasi açıdan istikrarlı bir ülke arayarak klasik bir neokolonyal strateji takip etmiştir. Bu durum, Feyenoord'un teknik direktörü tarafından kulübün web sayfasında açıkça belirtilmişti (Baan 2003). ASEC modeline dayanan akademi, yetenekli Ganalı oyunculara futbol eğitiminin yanı sıra akademik eğitim de vermektedir, ancak akademinin temel amacı Feyenoord'a genç oyuncu kaynağı sağlamaktır.

Batı Afrika'da bu kategoriye giren bir başka seçkin futbol akademisi Senegal'deki "Aldo Gentina" akademisidir. Bu akademi, Senegal birinci lig kulüplerinden Jeanne d'Arc ve Fransa'nın AS Monaco kulübü arasındaki bir işbirliği projesi olarak Senegal Futbol Federasyonu başkanı El Hadj Malick Sy tarafından kurulmuştur. Akademi başlangıçta sadece Jeanne d'Arc'ın genç takımından eleman alırken 1993'te eleman alma pratiğini ülke çapından alacak şekilde genişletti. Bu tarihten beri akademi sadece Avrupa takımları için değil aynı zamanda Senegal'in ulusal genç ve A takımı için de sürekli elemanlar yetiştirmiştir. Örneğin bu akademinin altı mezunu, 2002 Dünya Kupası'nda oldukça iyi bir performans sergileyen Senegal takımında oynamıştır.

Avrupa kulüplerinin sponsor olduğu akademilerin yanı sıra son yıllarda genç Afrikalıların Avrupa'ya geçişlerini kolaylaştıran ikinci bir Afro-Avrupa düzenlemesi de bulunmaktadır. Bu durumda Avrupa kulüpleri, Afrika kulüplerinin kontrol hisselerini satın almaktadırlar. Bu düzenleme tarzını takip eden en önlü kulüp, Hollanda'nın Ajax Amstermdam kulübüdür. Ajax, 1999 yılında daha sonra ismini Ajax Cape Town olarak değiştirecek olan bir Cape Town kulübü olan Cape Town Spurs'un yüzde 51'lik kontrol hissesini satın almıştır. Bu kulüp şu anda Güney Afrika premier futbol liginde oynamakta ve buradaki yerel futbola katkılar sağlamaktaysa da kulübün en iyi oyuncuları kaçınılmaz bir biçimde kendilerini Ajax'ın ya da diğer Avrupa takımlarının yolunda bulmaktadırlar. Ajax, bu düzenleme yöntemini takip ederek aynı yıl Gana'nın Obuasi Goldfields kulübünün yüzde 51'ini satın aldı ancak dört yıl sonra 5.8 milyon euroluk yatırımından iyi sonuç alamadığı için hisselerini satmaya karar verdi (ajax-usa.com 2003).

Eski futbolcular, özel girişimciler ya da firmaların sponsorluğunda kurulan üçüncü tip akademi örnekleri de Batı Afrika boyunca ve ötesinde bulunabilmektedir. Uluslararası ve Afrika'da yılın futbolcusu olan eski Malili bir futbolcu tarafından 1993 yılında kurulan Mali'deki Salif Keita Futbol Mer-

kezi (SKFC), genç oyuncularını profesyonel kariyer yapma ve uluslararası alandaki temsil konusunda hazırlama ve eğitimde özellikle başarılı olmuştur. Mali'de profesyonel bir lig olmadığından, kurumun en iyi mezunlarının futbolu ülke dışında oynamaları şaşırtıcı değildir.<sup>5</sup> Gerçekten de Fransa'nın Auxerre ve Angers takımlarıyla olan resmi bir ortaklık, SKFC mezunlarının Fransa'ya sürekli geçişlerini sağlamaktadır. Ancak Keita başlangıçtan beri, kurumun yetenek ihraç eden bir tesisten çok daha fazlası olduğunu sağlamak için gayretli bir biçimde uğraşmıştır. Keita 1985 yılında futbolu bırakmasıyla Mali Futbol Federasyonu'nda gençleri geliştirme yapısı oluşturma görevi ile birlikte milli takım teknik direktörü olarak görev almıştır. Bu görevde yeterli destek olmadığından hüsrana uğradığı için Keita, kendi akademisini kurmaya karar verdi ve bu noktadan itibaren hem yurtiçi hem de uluslararası düzeylerde Mali futbolunu ilerletmek için görev yapmaya devam ediyor. Bu görev ya da yükümlülük Keita'nın akademiyi bir futbol kulübüne çevirmesi ve 1995 yılında ulusla lige kaydetmesiyle ve asıl çekirdeği bu akademinin mezunlarından oluşan Mali takımının 1999 yılında Nijerya'daki Dünya 20 yaş altı Gençler Şampiyonası'nda bronz madalya kazanmasıyla gösterilmiş olundu (Traore 2001). Böylece SKFC'den mezun olan oyuncular, sadece Avrupa'daki daha zengin liglere göç etmemekte aynı zamanda yerel futbolun düzeyini de yükseltmekte ve Mali genç ve A milli takımlarına da katkı sağlamaktadırlar.

Oyuncu destekli akademiler arasında eski Ganalı oyuncu Abedi Pele ile halen aktif olarak oynayan Fransız Patrick Viera'nın Senegal'deki akademileri de bulunmaktadır<sup>6</sup>. Bu girişlerin amaçları arasında, sadece Avrupa futbol piyasasına kaliteli oyuncular yetiştirmekten Afrika'da hem yerel hem de uluslararası düzeyde futbol kalitesini geliştirmeye kadar farklı hedefler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, futboldan sağladıkları finansal güvenceden içinde büyüdükleri topluma 'bir şeyler verme' amacıyla yüzeysel de olsa hayırsever görünmektedir. Viera'nın kendisi Diambars Enstitüsü'nün temel amacını Afrikalı gençlere, futbol heveslerini sağlam bir akademik eğitimle birleştirme fırsatı sunmak olarak açıklamıştır. Viera, projenin felsefesini ve enstitüyü kurmadaki sebebi şu şekilde özetlemiştir:

---

<sup>5</sup> Örneğin, 2002 Afrika Uluslar Kupası'nda ev sahibi ekip olarak oynayan Mali takımında, sadece üç oyuncu ulusal şampiyonada oynayan oyunculardandı.

<sup>6</sup> Nania FC adıyla bir futbol kulübüne dönüşen Pele'nin akademisi, Gana yerel futbolunda rekabet etmektedir. Viera'nın projesi ise Diabara Akademisi'dir.

Geri dönüp burada bir proje başlatmak istedim. Ülke için bir şeyler yapmak ve futbolu çocukları eğitmek için bir araç olarak kullanmak –burada herkes futbolu sever- istedim... Onlara profesyonel bir futbolcu olmak için ne kadar sıkı çalışılması gerektiğini anlattık. Belki sadece bir ya da ikisi başarılı olacak. Bu da eğitimlerinin önemli olma nedenidir (aktaran Cowley 2005: 20).

Batı Afrika'da ayrıca ulusal ya da çok uluslu şirketlerce desteklenen bazı akademiler de bulunmaktadır. Çok uluslu şirketler kategorisindeki en büyük ve en önlü akdemi, Nijerya'nın Lagos kentindeki Pepsi Futbol Akademisi'dir. 1992 yılında kurulan akademi, şu anda 8 ile 14 yaşları arasındaki yaklaşık 4000 öğrenciyi eğitmektedir. Akademi, A ve genç milli takıma yetenekli oyuncular yetiştirmekte başarılı olsa da yabancı kulüp antrenörleri, başkanları ve teknik direktörler tarafından kendilerine iyi yetişmiş ve ucuz işgücü sağlayan bir tesis olarak görülmektedir. Nijerya'nın komşusu olan Kamerun'un son Dünya Kupası ve olimpiik futbol turnuvalarındaki başarısı ülke çapındaki futbol akademilerinin sayılarını çok büyük miktarlarda arttırmıştır. Bu gelişme, koordinesiz bir biçimde gerçekleşmiş ancak bazı ulusal firmaların da ilgi ve desteğini almıştır. Ulusal bira fabrikasının desteğiyle çalışan Brasseries Akademisi en görünür akademilerden birisi olmuş ve milli takım ile Avrupa kulüplerine oyuncu yetiştirmekte oldukça başarılı olmuştur.

Eski futbolcu ya da ulusal ya da çokuluslu firmaların desteklediği bu akademilerden başka Afrikalı oyuncuların eğitilmelerini ve ihraçlarını ticari bir girişim olarak gören ve büyük ölçüde bireysel girişimlere dayanan başka tür akademiler de bulunmaktadır. Burkina Faso'da Ouagadougou'da kurulu Planete Champion Internationale, bu kategorideki en iyi bilinen akademilerden birisidir. Bu akademi, bir Fransız işadamı olan Philippe Ezri ile ülkenin başkanı Blaise Compoaore'nin oluşturduğu bir ortak girişim olarak 1997 yılında kurulmuştur. Planete Champion başlangıçta Fransa'nın Paris Saint-Germain kulübünden 250.000 \$ finansal destek almış ancak akademi kulüple olan anlaşmalardan çıkınca Ezri ve Compoare projeyi kendi ceplerinden desteklemeye devam etmişlerdir. Planete Champion, futbol eğitimi ile akademik ve mesleki eğitimi birleştirdiğini iddia etse de asıl odak futbol yeteneklerini alıp yetiştirmek ve bunları en yüksek denizaşırı fiyatlara satmak üzerinedir. Sonuç olarak akademideki öğrencilerin aldıkları eğitim, genelde özenli olmaktan çok uzaktır.<sup>7</sup>

---

<sup>7</sup> Gözlemler Ağustos 2003'te Planete Champion'a yapılan bir ziyaret süresince edinilmiştir.

Afrika'da bulunan futbol akademilerinin son türü, her hangi bir ulusal birliğe, kulübe ya da ticari kuruma bağlı olmayan, temel amaçları futbolun geliştirilmesinden çok genç oyuncuların Avrupa kulüplerine satılmasından elde edecekleri kişisel finansal kazanç olan hem Afrikalı hem de Avrupalı spekülâtörler tarafından ad hoc ve spontane bir biçimde kurulan akademilerdir. Kıtada çok sayıda bu tip akademi bulunmakta ve bunlara Batı Afrika ülkelerinin birçok büyük şehrinde rastlanabilmektedir. Örneğin Senegal'de 1995 yılında kurulan Senegal Futbol Okulu Yöneticileri Birliği'ne kayıtlı 160 kadar eğitim merkezi bulunmaktadır. Faouzi Mahjoub, kayıtlı bu okulların ötesinde Senegal'de çok daha fazla sayıda okulun bulunduğunu ve ülkede bulunan akademilerin doğru bir tam sayısını belirlemenin imkânsız olduğunu belirtmektedir (Mahjoub 2003). Genç oyuncuları ucuza seçme konusunda bu akademilerin yetenek avcılarına sunduğu büyük fırsatlar, akademilere bağlı olmayan takımlar için resmi olmayan Afrika Futbol Akademileri Konfederasyonu (CAFA) tarafından düzenlenen turnuvalarla daha da arttırılmaktadır. Yakın zamanlarda Lagos'ta düzenlenen bir turnuvaya Benin Cumhuriyeti, Gana, Fildişi Sahili, Liberya, Sierra Leone, Gine, Sudan ve Nijerya'dan akademi takımları katılmışlardır. Bu tür girişimler, açıkça menajerlere ve spekülâtlörlere, oyuncuları kaydetmek ya da Avrupa kulüpleriyle denemeler düzenlemek fikriyle tek bir alandaki büyük bir genç yetenek havuzunu değerlendirme fırsatı sunmaya yöneliktir. Bu tip akademilerde bulunan oyuncular her hangi bir kulüp ya da federasyona bağlı olmadıkları gibi genç oyuncuları dürüst olmayan menajerlere karşı koruyan yasal ve idari düzenlemelerin de dışındadırlar (Centre pour l'egalite des chances et de la lutte contre le racisme 2001). Böylece ne bu oyuncuların ulusal federasyonlarından bir resmi mektup almaları gerekmekte ne de bunların menajerlerinin bu oyuncuları denemeler için yurt dışına götürmeleri için bir kefalet ödemeleri gerekmektedir. Gerekli olan şeyler, oyuncular için sadece bir turist vizesi ve şayet oyuncu başarılı olursa ailesine tazminat ödeneğine dair bir anlaşma. Sonuç olarak bu özel, bağımlı olmayan akademiler genç Afrikalıları, onları ucuz bir biçimde elde edebilen ve denemeler süresince başarılı olmaları durumunda sömürücü kontratlar yapmaları konusunda ikna eden açgözlü sertifikasız menajerlere maruz bırakılmaktadırlar (Tshimanga 2001).

## **FUTBOL AKADEMİLERİ: GELİŞME GİRİŞİMLERİ Mİ YOKSA AZGELİŞMİŞLİĞİN VASITALARI MI?**

Farklılıklarına bakıldığında, futbol akademilerinin Afrika futboluna ya da daha doğrusu Afrika toplumuna olan etkilerini genelleştirmek oldukça zordur. Yukarıda çizilen tipolojiden, bazı akademilerin kötü niyetli pratikler içerdikleri, yoksulluğu ve genç Afrikalıların arzularını sömürdükleri ve Afrika yerel futbolunu fakirleştirdikleri açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Buna rağmen makalede belirtilen tipolojinin özellikle ilk üç kategorisine denk düşen akademiler ise Afrika futbolunun ve yerel Afrika ekonomilerinin gelişimine katkı sağladıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu hipotezi öne sürenler, akademi yöneticileri ve teknik direktörler, bu akademilerle bağlantılar geliştiren Avrupa kulüpleri ve ayrıca Avrupa'da yerleşik bazı Afrikalılardan oluşmaktadır. Bunlar tipik bir biçimde bu akademilerin genç oyuncuların gelişimine düzenli bir eğitim alanı ile koordine ve sistematik bir yaklaşım sağladıklarını ve sonuçta Afrikalı genç oyuncuların seviye ve yeteneklerini arttırdıklarını iddia etmektedirler. Akademi sisteminin yetiştirdiği en yetenekli oyuncular kaçınılmaz bir biçimde Avrupa'ya ihraç edilse de tüm Afrika'daki yerel futbol standardının bu akademilerden mezun olup kendi ülkelerinde kalan yeteneklerin sırtında yükseldiği iddia edilmektedir. ASEC akademisinin kendi ulusal şampiyonasında ve uluslararası rekabetteki başarıları bu eğilimin en açık örneği olarak gösterilmektedir. Bu akademilerin, genç ve A takımlarının akademi eğitimlerinin bir parçası olarak yeni olasılıkların alındığı üst düzey teknik eğitimden faydalanmalarıyla ayrıca Afrika'daki uluslararası futbolun gelişimine de katkıda buldukları öne sürülmektedir. Bu hipoteze göre milli takımlar, Afrikalı oyuncular Avrupalı kulüplerle anlaştıklarında daha da ilerleme kaydetmekte ve 'Avrupalı' futbol niteliği edinmektedirler. Gerçekten de Afrikalıların dünya çapında yükselttikleri Avrupa futbol çevrelerindeki turizmin bir kısmı, büyük ölçüde açık bir biçimde Afrikalı oyuncuların Avrupa'da oynarken sergiledikleri oldukça etkili, organize ve profesyonel bir yaklaşıma bağlı olmuştur.

Akademilerin Afrika futbolunun gelişimine olan etkisinden başka bu akademilerin sundukları eğitimi, Afrika toplumunda geniş çaplı gelişmeye katkı sağlayan sürecin ilk aşaması olarak görmek de mümkündür. Bu akademilerden başarılı bir biçimde mezun olup Avrupa kulüplerine geçen bu oyuncular, kendi ülkelerindeki ortalama gelirin çok çok ötesinde fazla ücretler kazanmaktadırlar. Bu durum sadece bireysel olarak oyunculara değil

aynı zamanda ücretlerinin bir kısmını eve gönderdiklerinden onların geniş aile çevrelerine de yarar sağlamaktadır. Avrupa'da kazanılmış bu ücretlerin yeniden değerlendirilmesi çoğunlukla aile çevrelerinin ötesine erişmekte ve geri dönen bu oyunculardan bazıları gelirlerinin bir kısmını iş dünyasında, sosyal alanda ya da sadece futbol projeleri kullanmaktadırlar. Örneğin daha önce de belirtildiği gibi, hem Abedi Pele hem de Salif Keita kendi ülkelerindeki futbol akademilerine büyük çaplı finansal katkılarda bulunmuşlardır. Pele ayrıca Accara'da bir spor giyim mağazasının sahibiyken Keita'nın ise Bamako'da bir oteli bulunmaktadır. Bunun yanında dünyada, Afrika'da ve Avrupa'da yılın futbolcusu olmuş olan eski oyunculardan George Weah, iyi bilindiği üzere kişisel gelirini Liberya milli takımına yatırmıştır (Maradas 1995). Fildişi doğumlu eski Fransız milli oyuncu Basil Boli ise Fildişi Sahili'nde eski genç hükümlüler, yoksul çocuklar ve mültecilere destek sağlayan bir sivil toplum kuruluşu olan "les Namas"ın önde gelen figürlerinden birisidir. Akademi deneyimi, Futbolu profesyonel olarak oynamaya devam etmeyenler arasında da özellikle 'öğrencilerin' başka türlü almalarının mümkün olmadığı akademik ve mesleki eğitimi aldıkları durumlarda fayda sağlayabilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, Afrikalı oyuncuların Avrupa'ya göçlerini onların arzularının sömüren ve kıtadaki yerel ve uluslararası futbolu zayıflatan bir süreç olarak gören, FIFA ve CAF, insan hakları grupları ve liberal Avrupa basınının bazı bölümlerinden oluşan önemli bir lobi bulunmaktadır. Bu lobi, bahsedilen sömürü ve zayıflamanın dört yoldan gerçekleştiğini iddia etmektedir. Öncelikle azgelişmişlik, futbolun kalitesinin düşmesi ve neticede bunun belki de yerli oyuncuların ülkelerinde kalmalarına teşvik edecek profesyonel ya da yarı profesyonel liglerin gelişme imkânı üzerindeki olumsuz etkileriyle bu ülkelere yerleşmektedir. İkincisi, Afrika milli takımlarının Dünya Kupası ve olimpiyat elemelerinin yanı sıra Afrika Uluslar Kupası için de deniz aşırı oyuncularının hizmetini alma noktasında karşılaştıkları zorlukların, bu takımların uluslararası performanslarına olumlu etkide bulunmaktan çok bu performansı zayıflattığı iddia edilmektedir (Le Monde 2002, 17 Ocak). Üçüncü olarak, hem Afrikalı futbolcular hem de yöneticiler tarafından ayrıca Avrupa'da futbol oynayan oyuncuların futbol stillerinin 'Afrikasızlaştırıldığı' (de-Africanised) öne sürülmektedir. Örneğin Fransa'da oynamış eski bir profesyonel olan Jafet Norman yakın zamanlarda, Afrikalı oyuncuların yaratıcılık ve hayal güçlerinin Fransız akademilerindeki eğitim süresince kaybolduğunu ve futbol anlamında 'kültürsüzleşti-



rildikleri'ni (deculturised) belirtmiştir (aktaran Boniface 2001). Son olarak az gelişmişlik, Avrupa kulüpleri ve menajerlerle sömürücü anlaşmaların yapılması noktasında bireysel göçmen oyuncular düzeyinde gerçekleşmektedir. Dahası, Avrupa futbolunda iyi bir yere gelmeyi başaramayanlar karşı karşıya buldukları ihtimaller hiç de iç açıcı değildir ve bunların birçoğu geri dönmek ve başarısızlığının kendi toplumunda getireceği utançla karşılaşmak noktasında kendini güçsüz ya da isteksiz hissetmektedir. Bu süreç, bu kişilerin sadece futbolcu olarak gelişimlerini değil aynı zamanda yetişkinliğe doğru psikolojik gelişimlerini de engellemektedir.

Bu lobinin Afrika futbol emeğinin Avrupa'ya göçü konusundaki görüşleri incelendikten sonra bu lobinin Afrika'daki akademilerin futbolun gelişimine katkı sağladıkları düşüncesine de itiraz etmeleri şaşırtıcı olmamaktadır. Son yıllarda akademilerin sayılarındaki patlama etrafında dönen temel kaygı, bu kuruluşların temelde Afrika futbol kaynağının sömürülmesi ve sistematik bir yeteneksizleştirme cephesinden başka bir şey olmadığı ve bu akademilerin gittikçe artan bir biçimde Avrupa kulüpleri ve menajerler tarafından FIFA'nın yeni transfer düzenlemelerini aşmada bir yol olarak kullanacakları üzerinedir. Gerçekten de Tataw'ın kıtada bulunan çok sayıdaki akademilerin "yerli kulüpleri bu yeteneklerden yoksun bırakan sonuçların eşliğinde bunları hazırlamaya ve ihraç etmeye yönelik çarklar" (Tataw 2001: 13) olduğuna dair yaklaşımına karşı çıkmak son derece zordur. Afrika'daki akademilerle ortaklığa girişen ya da Ajax örneğinde olduğu gibi Afrika kulüplerinin kontrol hisselerini satın alan Avrupa kulüpleri için bu durumun bu kulüplere Afrikalı yetenekleri yasal yoldan Avrupa'ya transfer edilebildiği zamana kadar ellerinde tutmaları imkanı veren bir üretme havuzları oluşturduğuna dair oldukça az ihtilaf bulunmaktadır. Bu düzenleme belki de yetenekli oyuncuların çok erken yaşlarda Avrupa'ya transfer edildiği eski sistemden daha faydalıdır. Çünkü şimdiki düzenlemeler Afrikalı gençlerin uzun süre kendi ülkelerinde ve aile çevreleriyle kalmalarına imkan vermede ve yabancı bir kültür iklimine uymaya çalışmanın neticesinde ortaya çıkan psikolojik ve kültürel sorunları azaltmaktadır. Bununla birlikte bu akademilerin nihai amacı Afrikalı yetenekleri ihraç etmek ve böylece Afrika futbolunun pahasına Avrupa futbolunu güçlendirmektir.

Akademilerin Afrika futbolunun gelişimi üzerindeki etkilerine dair eleştiri, dünya futbolunun en üst seviyelerinde ortaya çıkmıştır. Örneğin 2000 yılının Ocak ayının sonlarında Gana'ya yaptığı bir ziyaret esnasında Sepp Blatter, Avrupa kulüplerinin Afrika akademileriyle artan aracılık ortaklığı

pratiklerine, bu kulüpleri “sadece gösteri yapmamak, aynı zamanda en iyi oyuncularını almak, başka kimsenin bunlara sahip olmalarına ve Avrupa dışına çıkarmalarına izin vermemek” ile eleştirmiştir (Homewood 2000). CAF'ın başkanı Issa Hayatou da Blatter'in görüşlerini paylaşmış ve akademilerdeki Avrupalı ortakların ve yatırımcıların artmasını eleştirmiştir:

... korkunç bir şey, ancak yine de CAF hiç bir şey yapamıyor. Bazı yasalarla bu sürecin üstesinden gelmek ulusal federasyonların sorumluluğundadır. CAF bu konuya müdahale edemiyor ancak sadece onlara kıtamızın yukarı-sındaki ülkelerin futbolunu zenginleştirmek için Afrikalı yeteneklerin sömürülmesinden uzak durmalarını tavsiye edebiliyoruz (Soccer Africa'dan aktarma 1999: 14).

Akademi eğitimlerini tamamlamaları üzerine profesyonel bir sözleşmeye ulaşmakta başarısız olan, gerçekten hayatlarını futboldan kazanmaya devam eden, sayıları oldukça yüksek olan bir grup mezunun kaderi ile ilgili kaygılar da bulunmaktadır. Her ne kadar akademilerin çoğu öğrencilerin her bakımdan gelişmeleri için genel bir eğitim sunmakta ve ihtiyaçlar karşılamaktaysa da bunlar temelde yoğun futbol eğitimleri ile meşgul olmaktadır. Futbol üzerindeki bu vurgu, çoğunlukla akademik ve mesleki eğitimin umursanmamasına neden olan Afrikalı genç oyuncuların 'Avrupa'da olma' rüyaları ile birleşmekte ve büyük bir kısmının 18'inde profesyonel bir sözleşme arzusuyla akademiden ayrıldıklarında karşılaşacakları ihtimaller pek iç açıcı görünmemektedir. Bu nokta Maradas tarafından kısaca özetlenmektedir:

ASEC'ten Belçika birinci ligindeki Anderlecht'e geçiş yapan her Arune Dindane için binlerce başka aday daha ilk aşamaya gelmeden milyonlarca saati idmanlara -bu zaman okulda, işte ya da başka bir işi öğrenmede harcayabilir- yatırmaktadır. Her yıl en iyi okullara alınanlardan sadece bir avuç kadarı yaşamını futboldan kazanacak. Geri kalanın ise 18'inde kaybedenler arasına dönüp, başının çaresine bakacağı kaderi belli olmuştur (Maradas 2001: 8).

Bu sorun, kıtada bulunan sayısız bağımlı olmayan eğreti akademiye kayıt yapan gençler düşünüldüğünde daha da büyütülmektedir. Bu kuruluşlardan, eğer varsa, çok azı öğrencilerini futbol dışındaki bir hayata hazırlamakla meşgul olmaktadır. Bir Avrupa kulübüyle en azından bir deneme imkânı kazanma potansiyeli taşıdığına inanılan öğrenciler ise daha önce de belirtildiği gibi, kötü niyetli akademi yöneticileri ve menajerler tarafından sömürülmeye ve kötü muamelelere son derece açıktırlar.

## SONUÇ

Avrupa kulüpleri tarafından Afrika'da futbol akademileri ve seçkin okulların kurulması ve bunların Afrika futbol kaynaklarının zayıflatılması üzerindeki etkileri açık bir biçimde gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilen gelişmekte olan ülkeler üzerindeki geniş bir neo emperyalist sömürünün bir uzantısı olarak yorumlanabilir. Avrupa futbol firmaları, kulüpler, yetenek avcıları ya da menajerler, Avrupa futbol piyasasına ihraç etmek ya da burada tüketilmek amacıyla Afrika'da akademiler ya da çiftlik kulüpler yoluyla rafineleştirilen ham madde (bu örnekte futbolcular) elde etmek için kolonyal ve post kolonyal bağlantılar kullanmaktadırlar. Ayrıca bu Afrika 'mahsulü', çoğunlukla astronomik fiyatlara temelde Avrupa çıkarlarına satılmakta ve böylece Afrika futbolunun zararına olan sömürünün alanı daha da kızıışmaktadır. Afrika futbol göçü fikri ve akademilerin bir neokolonyal sömürü türü olarak bunu sürdürmedeki rolleri, şimdiki CAF başkanı Issa Hayatou'nun bir görüşüyle özetlenmiştir:

Beinlerin uçup gitmesinden sonra Afrika kas göçüyle karşı karşıya kalmıştır. Zengin ülkeler hammadde -yetenek- ithal edip genelde kendi değersiz teknisyenlerini kıtaya göndermektedirler. Mücadele şartlarındaki eşitsizlik inkâr edilemez boyuttadır. Bu durum, bir bağımlılık ... böylece bazı kulüplerin yoksullaşmaları ve ... futbol kalitesinde ve bir çok ulusal şampiyonanın seviyesinde net bir düşüş durumu meydana getirmektedir. Saygın kulüpler sürekli bir biçimde en iyi elemanlarından mahrum kalmaktadırlar ve hatta daha düşük takımlar da rüşvetten sağladıkları kazançtan dolayı menajerlerin, elemanlarını almalarından kaçınmamaktadırlar (CAF 1998: 37).

Son on yılda Afrika'da kurulan futbol akademilerinin sayısındaki patlama ve bunların kıtanın en yetenekli oyuncularının Avrupa liglerine olan göçlerindeki rolü Afrika futbolunun karşı karşıya bulunduğu en büyük sorunlardan birisidir. Bu makalede daha önce belirtilen tipolojinin ilk üç kategorisindeki akademiler genç oyuncuların gelişimine katkı sağlamasına ve görel olarak oldukça iyi eğitim imkânları sunmasına rağmen büyük çoğunluğunun temel amaçlarının Afrikalı yetenekleri ihraç etmek için rafine etmek olması devasa bir sorundur. Eğer bu sürece kontrolsüz bir biçimde izin verilmesi devam edilirse, akademi yöneticileri, yetenek avcıları ve Avrupa kulüpleri, genç Afrikalı oyuncuları kitlesel olarak seçme süreçlerini sürdüreceklendir ve bu oyuncuların kaymak kısmı en yüksek teklifi veren deniz ötesi teklifçiye satı-

lacaklardır. Bu durum Afrika'da yerli futbol için ümitsiz bir geleceğe sebep olacaktır.

Kıtada yerli futbolu yeteneksizleştirme ve fakirleştirme mekanizması olarak çalışan futbol akademilerinin alanını daraltma girişiminde sorumluluğun ağır yükü bazı Afrika ulusal federasyonlarının ve CAF'ın sırtında yer almaktadır. Bir takım Afrika ülkelerinde akademileri ve genç futbol yapısını kurumsallaştırmak için girişimlerde bulunulmuştur. Örneğin 1993 yılında Fildişi Futbol Federasyonu (FIF), bu sürecin yerli futbolu zayıflatma etkisini azaltmaya yönelik akademilerden ya da gençlik kulüplerinden futbolcu transferini düzenleyen regülasyonlar başlatmıştır (Poli 2002).<sup>8</sup> Sonuç olarak yetenek akışını sınırlandırmadaki en iyi yaklaşım, mali özendiricilerin ve kıtanın seçkin yeteneklerini bunun onların geleceği olduğu ya da en azından oyuncu olarak onların gelişim yılları olduğu noktasında ikna edecek gelişim dinamiğinin oluşturulmasına yönelik çalışmaktır. Bu süreç, özellikle sponsorlar ya da televizyondan gelen her finansal yatırım teşvik girişiminin yetenek göçüyle zayıflaması nedeniyle zorluklarla doludur. Birçok Afrika ekonomisinin kırılğan durumu ve en azından kısa dönemde Afrika kulüp futbolunun futbolculara verilen parasal gelirler bakımından Avrupa futboluyla rekabet etmesini beklemenin açıkça gerçekçi olmamasından dolayı Afrika futbol idarecileri ayrıca oldukça güçsüzdürler. Yine de en azından ulusla federasyonlar, Afrikalı oynayan yeteneklerin ülkelerinde kalmalarını beklemeden önce kötü idareler, hükümet müdahaleleri ve yolsuzluk gibi Afrika futbolunun gelişimine tarihsel olarak engel olan konularda kendilerini çalışmaya adanmak zorundadırlar. FIFA da Afrika'daki akademilerin eylemlerini takip etmede ve düzenlemede rol almak zorundadır. Son yıllarda FIFA'nın Afrika futbol göçünü sınırlamayla mücadelede kusura rastlanmamıştır ve kurumun yeni transfer düzenlemelerinin uygulamaya başlaması ile GOAL Projesi ve Finansal Destek Programı yoluyla Afrika futboluna devam etmekte olan mali yardımı bu anlamda hayati önemdedir. Elbette ki eğer Afrikalı oyuncuların ticareti tam anlamıyla düzenlense ve bu sürecin sömürü boyutlarıyla mücadele edilse Avrupa kulüpleriyle

---

<sup>8</sup> Akademileri ve transferleri yasal çerçeve altında yönetme uygulaması 1993'te başladığından FIF, akademi gençlerinin Fildişi Sahili'nde yerli futbolda oynamalarının yasaklanması pratiklerine izin vermedi. Bu çerçeve aynı zamanda satın alan kulübün, oyuncunun burada geçirdiği her yıl için akademiye tazminat ödemesini gerektirmektedir.

işbirliği seçeneği can alıcı derecede önemli olacaktır. Ancak yine de Avrupa ligleri ve kulüplerinin gittikçe mali baskı uyguladıkları bir çerçevede, çok büyük olasılıkla Avrupa futbol çıkarları, Afrika'dan uzuca alımlar bulmaya yönelik proaktif hamleler ile devam edecektir. Bu yüzden yakın gelecekte de akademiler, Afrika'daki futbol alanının bir parçası olarak kalmaya devam edecek gibi görünmektedir.

### KAYNAKÇA

AHLSTROM, F. (1997). Interview with Issa Hayatou—President of CAF. *The Meridian Cup Report*, UEFA Press Department, Nyon: 5-8.

Ajax-usa.com. (2003). Retrieved June 5, 2005, from <http://www.ajax-usa.com/news/02-03/0315b.html>

ARBENA, J. (1994). Dimensions of international talent migration in latin american sports. In J. Bale & J. Maguire (Eds.), *The global sports arena: Athletic talent migration in an interdependent world* (pp. 99-111). London and Portland, OR: Frank Cass.158 Journal of Sport & Social Issues

ARMSTRONG, G. (2004). The migration of the black panther: An interview with Eusebio of Mozambique and Portugal. In G. Armstrong & R. Giulianotti (Eds.), *Football in Africa: Conflict, conciliation and community* (pp. 247-266). Basingstoke, UK, and New York: Palgrave Macmillan.

BAAN, R. (2003). Retrieved May 28, 2005, from [www.feyenoord.com](http://www.feyenoord.com).

BALE, J. (2004). Three geographies of Africa footballer migration: Patterns, problems and postcoloniality. In G. Armstrong & R. Giulianotti (Eds.), *Football in Africa: Conflict, conciliation and community* (pp. 229-246). Basingstoke, UK, and New York: Palgrave Macmillan.

BALE, J. & Maguire, J. (1994) Sports labour migration in the global arena. In J. Bale & J. Maguire (Eds.), *The global sports arena: Athletic talent migration in an interdependent world* (pp. 1-21). London and Portland, OR: Frank Cass.

BALE, J., & Sang, J. (1996). *Kenyan running: Movement culture, geography and global change*. London and Portland, OR: Frank Cass.

BBC Online (2003, May 27). Viera launches football academy. Retrieved May 12, 2005, from [http://news.bbc.co.uk/1/hi/special\\_report/292958.stm](http://news.bbc.co.uk/1/hi/special_report/292958.stm)

BONIFACE, P. (2001). *La terre est ronde comme un ballon—Geopolitique du football*. Paris: Seuil.

BRADLEY, M. (2003, December 18). Blatter takes swipe at G-14 “colonialists.” *The Guardian*.

BROERE, M., & van der Drift, R. (1997). *Football Africa!* Oxford: Worldview Publishing.

CAF (1998, April). The importance of football for the African countries. *CAF News* 64, 37.

CENTRE pour l'égalité des chances et de la lutte contre le racisme. (2001). Images du phénomène de la traite des êtres humains et analyse de la jurisprudence Rapport annuel 2000: lutte contre la traite des êtres humains. Retrieved May 28, 2005, from [http://www.antiracisme.be/fr/cadre\\_fr.htm](http://www.antiracisme.be/fr/cadre_fr.htm)

COWLEY, J. (2005, May). Viera. *Observer Sport Monthly*, 63, 17-21.

DARBY, P. (1997). Theorising world football politics: FIFA, dependency and world system theory. *Scottish Centre Research Papers in Sport, Leisure and Society*, 2(1): 100-113.

DARBY, P. (2000). The new scramble for Africa: African football labour migration to Europe. *European Sports History Review*, 3, 217-244.

DARBY, P. (2002). *Africa, football and FIFA: Politics, colonialism and resistance*. London and Portland, OR: Frank Cass.

DARBY, P. (2005a). Africa and the World Cup: Politics, Eurocentrism and resistance. *International Journal of the History of Sport*, 22(5): 881-903.

DARBY, P. (2005b). A culture of mediocrity: The Zambian air disaster, 1993. In P. Darby, G. Mellor, & M. Johnes (Eds.), *Soccer and disaster: International perspectives* (pp. 124-140). London and New York: Routledge.

DARBY, P. (2006). Migração para Portugal de jogadores de futebol Africanos: Recurso colonial e neocolonial. *Análise Social: Football Globalizado*, 41(2): 417-433.

De Brie, C. (2001, February). L'Afrique sous la coupe du football. *Le Monde Diplomatique*.

DONNELLY, P., & Petherick, L. (2004). Workers' playtime? Child labour at the extremes of the sporting spectrum. *Sport in Society*, 7(3): 301-321.

FAHMY, M. (1997, January). Editorial. *CAF News*, 60, 3.

FIFA (2002, January 16). Transfer regulations: Protecting the interests of players and clubs. Retrieved May 20, 2005, from [www.FIFA.com](http://www.FIFA.com).

FRANK, A. G. (1969). *Capitalism and underdevelopment in Latin America*. New York: Monthly Review Press.

GUESDET, K. (2002, September 27). Le Sport Africain il y a 20, 25 ou 30 ans. Radio France International.

HOMEWOOD, B. (2000, January 25). FIFA President, wants minimum transfer age. Reuters News Service.

KEÏMBOU, K. (2004). *Afrique francophone et développement du sport: Du mythe à la réalité?* Paris: L'Harmattan.

KING, T. (2003). *The European ritual: Football in the new Europe*. Aldershot, UK: Ashgate.

KIRWIN, M. (2004, November). Elite African footballers and the networks from which they emerge. Paper presented at the African Studies Association Conference, New Orleans, LA.

KLEIN, A. (1991). *Sugarball: The American game, the Dominican dream*. New Haven, CT:Yale University Press.

KRUSHELNYCKY, L. (1999, March 10). Belgium's football "slave trade." BBC News Online.

LANFRANCHI, P. (1994). The migration of footballers: The case of France, 1932-1982. In J. Bale & J. Maguire (Eds.) *The global sports arena: Athletic talent migration in an interdependent world* (pp. 63-77). London and Portland, OR: Frank Cass.

LANFRANCHI, P., & Taylor, M. (2001) *Moving with the ball: The Migration of Professional Footballers*.Oxford and New York: Berg.

MAGEE, J., & Sugden, J. (2002). "The world at their feet." Professional football and international Labour migration. *Journal of Sport and Social Issues*, 26(4): 421-437.

MAGUIRE, J. (2004). Sport labour migration research revisited. *Journal of Sport and Social Issues*, 28(4): 477-482.

MAHJOUR, F. (1992, January-February). Culture of mediocrity. *African Soccer*, 1, 38.

MAHJOUR, F. (1997a). Ydnekatchew Tessema: The match of his life. In F. Mahjoub (Ed.), *Confédération Africaine de Football: 1957-1997* (pp. 148-158). Cairo: Nubar Printing House.

MAHJOUR, F. (1997b). "The exodus: A savage market," in F. Mahjoub (Ed.), *Confédération Africaine de Football: 1957-1997* (pp. 132-136). Cairo: Nubar Printing House.

MAHJOUR, F. (2003, July 20). Bientot un championnat professionnel a la Senegalaise. *Jeune Afrique L'Intelligent*.

MARADAS, E. (1995, January-February). Liberia's saviour. *African Soccer Magazine*, 9, 26-28.

MARADAS, E. (2001, May). Human Traffic. *African Soccer* 66, 8-9.

MARSAUD, O. (2001, June 2). ASEC Mimosas, pépinière des talents ivoiriens: Les talents de l'ASEC Mimosas. Retrieved May 1, 2005, from <http://www.afrik.com/article2144.html>

McGOVERN, P. (2002). Globalisation or Internationalisation? Foreign Footballers in the English League, 1946-95. *Sociology*, 36, 23-42.

MULONDO, A. (2005, February). Great talent, limited achievement: Uganda, a case against corruption and mismanagement in African sport. Paper presented at African Sports Across Disciplines Workshop, Institute for the African Child and Sports Administration Program, Ohio University.

MURRAY, B. (1995). *Football: A history of the world game*. Aldershot, UK: Scolar Press

- NDIAYE, K. (2001). Human traffic: Senegal. *African Soccer*, 66, 12-13.
- OBITUARY: Death of a star: Larbi Ben Barek. (1992-1993, December-February). *African Soccer*, 1, 22.
- POLI, R. (2002). *Le Football en Cote d'Ivoire—Organisation spatiale et pratiques urbaines*. Centre International d'Etudes du Sport, Universite de Neuchatel.
- POLI, R. (2006). Africans' status in the European football players' labour market. *Soccer and Society*, 7(2-3): 278-291.
- POTET, F. (2002, January 17). La CAN sucite des tensions entre l'Afrique et les clubs Europeans. *Le Monde*, 14-15.
- QUANSAH, M. (2001, May). Human traffic: Ghana. *African Soccer*, 66, 14-15.
- RADNEGE, K. (1998). *The complete encyclopaedia of football*. London: Colour Library Direct.
- RICCI, F. M. (2000). *African football: Yearbook 2000* (3rd ed.). Rome: Proports.
- SOCCER Africa (1999, October) Interview with Issa Hayatou, 13-16.
- SUGDEN, J., & Tomlinson, A. (1998) *FIFA and the contest for world football: Who rules the peoples'game*. Cambridge, UK: Polity Press.
- TATAW, T. (2001, May). Human traffic: Cameroon. *African Soccer*, 66, 13.
- TRAORÉ, M. (2001, May). Human traffic: Mali. *African Soccer*, 66, 9-10.
- TSHIMANGA, B. E. (2001). *Le Commerce et la traite des footballeurs Africains et Sud-Américains en Europe*. Paris: L'Harmattan.
- WARD, J., & Darby, P. (2006, September). A historical account of African football labour migration to Professional English football. Paper presented at "Footballers Lives," a symposium of the British Academy of Management, Belfast.160 *Journal of Sport & Social Issues*